

CENTER FOR CONSTITUTIONAL STUDIES,
LEGISLATIVE DEVELOPMENT AND REFORM MONITORING

ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԵՐՔԻՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ՄՇՏԱԴԻՏԱՐԿՈՒՄ

Դատարանների ներքին և արտաքին անկախության մշտադիտարկման ծրագրի շրջանակներում Կենտրոնի կողմից ուսումնասիրության է ենթարկվել Բարձրագույն դատական խորհրդի 2024 թվականի մարտի 18-ի՝ «Առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանների նախագահների կողմից գործերի քննության ողջամիտ ժամկետների պահմանման նկատմամբ մշտադիտարկում իրականացնելու կարգը սահմանելու մասին» թիվ ԲԳԽ-25-Ն-10 որոշումը:

Դ Ի Տ Ա Ր Կ ՈՒ Մ Ն Ե Ր

ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ՝ 2024 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՐՏԻ 18-Ի՝
«ԱՌԱՋԻՆ ԱՏՅԱՆԻ ԵՎ ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԻ
ԿՈՂՄԻՑ ԳՈՐԾԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԻ ՊԱՀՄԱՆՄԱՆ
ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՄՇՏԱԴԻՏԱՐԿՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ ՍԱՀՄԱՆԵԼՈՒ
ՄԱՍԻՆ» ԹԻՎ ԲԴԽ-25-Ն-10 ՈՐՈՇՄԱՆ¹ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ.

(1) Գործի քննության ողջամիտ ժամկետի հատման փաստի առթիվ դատարանի նախագահի կողմից կատարվող գործողությունները:

(1.1) Օրինականության սկզբունքը:

(1.2) Դատարանի նախագահի լիազորությունները:

(1.3) Դատարանների նախագահների լիազորությունների բնույթը:

(1.4) Թիվ ԲԴԽ-25-Ն-10 որոշմամբ սահմանված դատարանի նախագահի լիազորությունների կատարման իրավական (լիազորող) հիմքը:

(1.4.1) Թիվ ԲԴԽ-25-Ն-10 որոշմամբ Խորհրդի կողմից իր իսկ լիազորությունների անցումը:

(1.5) Եզրահանգումը:

(1) Գործի քննության ողջամիտ ժամկետի հատման փաստի առթիվ դատարանի նախագահի կողմից կատարվող գործողությունները:

(1.1) Օրինականության սկզբունքը: Սահմանադրության 6-րդ հոդվածն ամրագրում է օրինականության սկզբունքը, որն իրենից ենթադրում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց (այդ թվում՝ Բարձրագույն դատական խորհուրդի (այսուհետ նաև՝ Խորհուրդ), դատարանի նախագահի, դատավորների և այլն) կողմից միայն այնպիսի գործողությունների կատարում, որոնց համար վերջիններս լիազորված կլինեն Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով:

«Օրինականության սկզբունքը» վերտառությամբ 6-րդ հոդվածի համատեքստում՝ օրենքի իրականացումն ապահովելու նպատակով Խորհրդի

¹ Այսուհետ՝ նաև Որոշում:

կողմից կարող են ընդունվել ենթաօրենսդրական ակտեր, սակայն դրանք չեն կարող փոփոխել կամ լրացնել դատավորի և դատարանի նախագահի լիազորությունների ծավալները, ինչից այդ թվում նաև հետևում է, որ ցանկացած հասկացություն, որն օգտագործում է «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքը, և որի բովանդակությունից է նաև կախված դատավորի և դատարանի նախագահի լիազորությունների ծավալը, պետք է ամրագրվի բացառապես օրենքով:

Օրենքը դիտարկելով որպես պարտականության սահմանման իրավական ձև՝ սահմանադիրը կանխորոշել է սահմանափակումների հիմքերը և ծավալը, ինչպես նաև դրա բավարար չափով որոշակի լինելը:

(1.2) *Դատարանի նախագահի լիազորությունները:* «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված են առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանի նախագահի լիազորությունները, այն է՝ առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանի նախագահին

1) ապահովում է դատարանի բնականոն գործունեությունը, ներառյալ՝ վերահսկում են դատարանի աշխատակազմի գործունեությունը,

2) դատավորներին տրամադրում է արձակուրդ,

3) ներկայացնում է դատարանն այլ մարմինների հետ հարաբերություններում,

4) դատարանի բնականոն գործունեության ապահովման հետ կապված հարցերով դիմում է Բարձրագույն դատական խորհուրդ, Ընդհանուր ժողով և Ընդհանուր ժողովի հանձնաժողովներ,

5) դատավորի կողմից վարքագծի կանոնի առերևույթ խախտում հայտնաբերելիս այդ մասին համապատասխան հաղորդում է ներկայացնում Ընդհանուր ժողովի Էթիկայի և կարգապահական հարցերի հանձնաժողովին (այսուհետ՝ Էթիկայի և կարգապահական հարցերի հանձնաժողով),

5.1) Բարձրագույն դատական խորհրդի սահմանած կարգով իրականացնում է մշտադիտարկում դատարանում գործերի քննության ողջամիտ ժամկետների պահպանման նկատմամբ,

6) իրականացնում է այլ լիազորություններ:

(1.3) Դատարանների նախագահների լիազորությունների բնույթը: Այն, որ դատարանների նախագահները դատավորներ են, ուստի՝ հանդիսանում են դատական համակարգի անբաժանելի մաս, քննարկման ենթակա չէ: Սակայն ուշադրության է արժանի դատարանի նախագահի կարգավիճակն այն դեպքում, երբ վերջինս գործում է ոչ թե որպես դատավոր, այլ որպես դատարանի նախագահ: Անխոս, դատարանի նախագահը չպետք է ունենա նույն դատարանի այլ դատավորների գործերի վրա որևէ ազդեցություն ունենալու իրավասություն, քանի որ դատարանի նախագահն առավելապես պետք է զբաղվի կազմակերպչական հարցերով, արտաքին՝ ներկայացուցչական հարցերով, ինչպես նաև դատարանի գործունեության անխաթարության ապահովման հետ կապված և օրենքով նախատեսված այլ հարցերով:

Դատարանի նախագահի կառավարչական գործառույթները պետք է կազմակերպվեն և հարմարեցվեն դատական մարմնի հատուկ միջավայրին՝ պահպանելով դատական համակարգի անկախությունը, ինչպես նաև առանձին դատավորների անկախությունը և անաչառությունը: Ինչպես դատարանների նախագահների և այլ դատավորների պարագայում, նախագահների կառավարչական գործառույթները նույնպես հենվում են այս հիմնարար արժեքների վրա: Դատարանի նախագահները երբեք չպետք է ներգրավվեն այնպիսի գործողություններում կամ գործունեության մեջ, որոնք կարող են խաթարել դատավորի անկախությունը և անաչառությունը²:

(1.4) Թիվ ԲԴԽ-25-Ն-10 որոշմամբ սահմանված դատարանի նախագահի լիազորությունների կարարման իրավական (լիազորող) հիմքը: Ինչպես արդեն նշվեց, դատավորի կողմից դատավորի վարքագծի կանոնի առերևույթ խախտում հայտնաբերելու, ինչպես նաև Որոշմամբ նախատեսված կանոնները չպահպանելու դեպքում դատարանի նախագահը պարտավորվում է դիմել Դատավորների ընդհանուր ժողովի Էթիկայի և կարգապահական հարցերի հանձնաժողովին և դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավասություն ունեցող Լիազոր մարմնին, որի մասին տեղեկատվությունն ուղարկում է Դատական դեպարտամենտի կենտրոնական մարմին:

² «Դատական իշխանության անկախության և անաչառության ամրապնդման մասին» Եվրոպայի խորհրդի գործողությունների ծրագիր (CM(2016)36final), կետ 1.5:

Հետաքրքրություն է ներկայացնում այն հանգամանքը, որ «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետը սահմանում է դատարանի նախագահի՝ դատավորի կողմից վարքագծի կանոնի առերևույթ խախտում հայտնաբերելիս բացառապես **Ընդհանուր ժողովի** կարգապահական հարցերի **հանձնաժողովին** այդ մասին համապատասխան հաղորդում ներկայացնելու լիազորություն, մինչդեռ Խորհրդի Որոշմամբ նախատեսել է դատարանի նախագահի՝ դատավորի կողմից վարքագծի կանոնի առերևույթ խախտում հայտնաբերելիս նաև դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավասություն ունեցող **Լիազոր** մարմնին դիմելու լիազորություն:

(1.4.1) Թիվ ԲԴԽ-25-Ն-10 որոշմամբ Խորհրդի կողմից իր իսկ լիազորությունների անցումը: Փաստացի Խորհուրդը, անտեսելով Սահմանադրությամբ հռչակված օրինականության սկզբունքի պահանջները, դատարանի նախագահի համար ենթաօրենսդրական ակտով՝ Որոշմամբ նախատեսել է նոր լիազորություն, այն է՝ դատարանի նախագահը դատավորի կողմից վարքագծի կանոնի առերևույթ խախտում հայտնաբերելիս կարող է դիմել դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավասություն ունեցող Լիազոր մարմնին: Մինչդեռ, ի ապահովումն օրինականության սկզբունքի՝ Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հիմքերը և կարգը սահմանվում են Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով և Դատական օրենսգրքով:

Որոշման 12-րդ կետի բովանդակությունից ակնհայտ է դառնում, որ Խորհուրդը փորձ է արել քննարկման առարկա լիազորությունը կապել «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետի հետ, որը սահմանում է դատարանի նախագահի կողմից այլ լիազորություններ իրականացնելու մասին դրույթ: Սակայն հարկ է փաստել, որ դատավորի կողմից վարքագծի կանոնի առերևույթ խախտում հայտնաբերելիս այդ մասին համապատասխան հաղորդումը կոնկրետ մարմնին ներկայացնելու պահանջի առկայության դեպքում (խոսքը Էթիկայի և կարգապահական հարցերի

հանձնաժողով մասին է) «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետը որևէ կերպ չի կարող մեկնաբանվել որպես կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավասություն ունեցող Լիազոր մարմնին դիմելու իրավասություն:

Հակառակ մոտեցման պարագայում, օրինակ՝ «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետը, ինչքան էլ որ նախատեսում է դատարանի բնականոն գործունեության ապահովման հետ կապված հարցերով կոնկրետ մարմիններին, այն է՝ Բարձրագույն դատական խորհուրդին, Ընդհանուր ժողովին և Ընդհանուր ժողովի հանձնաժողովներին դիմելու դատարանի նախագահի իրավասություն, չի կաշկանդի «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետը մեկնաբանել այնպես, որ դատարանի նախագահը դատարանի բնականոն գործունեության ապահովման հետ կապված հարցերով իրավասու լինի դիմելու օրինակ՝ Կառավարություն կամ Ազգային ժողով:

(1.5) Եզրահանգումը: Խորհուրդը որոշել է դատարանի նախագահի կողմից դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավասություն ունեցող Լիազոր մարմնին դիմելու միջոցով կարգապահական վարույթ հարուցելու, ըստ այդմ էլ՝ իբրև կարգազանց դատավորներին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու կարգ, մինչդեռ Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի ուժով նման կարգն անթույլատրելի է, քանի որ «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի շրջանակներում դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու նման ընթացակարգ նախատեսված չէ:

Խորհուրդը կոնկրետ գործողության ոլորտում դատարանի նախագահի՝ «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքով հստակ նախատեսված լիազորությունների շրջանակներն իր կողմից ընդունված ենթաօրենսդրական ակտով արհեստականորեն ընդլայնելու փորձ է կատարել՝ այդպիսով և պարտավորեցնելով դատարանների նախագահներին իրենց գործունեության ընթացքում անտեսել Սահմանադրությամբ երաշխավորված օրինականության սկզբունքը: